

De leraar en het leerplan

Tweegesprek Walter Dresscher (AOB) en Jan van den Akker (SLO)

De Algemene Onderwijsbond behartigt de belangen van het onderwijs en het onderwijspersoneel. “Goed onderwijs is alleen mogelijk met goed geschoold, professioneel en enthousiast onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel. De AOb ziet het als taak ervoor te zorgen dat al die mensen gewoon iedere dag hun werk goed kunnen doen.” (www.aob.nl) In hoeverre kan meer zeggenschap van de docenten over het leerplan daartoe bijdragen? Een tweegesprek van AOb-voorzitter Walter Dresscher en SLO-directeur Jan van den Akker over onderwijsbeleid, draagvlak en de verantwoordelijkheid van de leraar.

Op de dag van het tweegesprek is het onderwijs, zoals wel vaker tegenwoordig, voorpaginanieuws: VVD en PvdA willen techniek als vak op de basisschool. Goed idee?

Dresscher: “Politici doen het graag voorkomen alsof ze het ei van Columbus gevonden hebben. Dit idee bestaat natuurlijk allang en het heet Bèta Techniek. Het is alleen nog op vrijwillige basis, wat betekent dat het alleen gebeurt als de juf of meester het mooi vindt. Nu zou het dan verplicht worden gesteld. Op zich is het een goed idee om te investeren in techniek. De internationale economie vraagt dat wij daar wat aan doen. Hoe dat moet, en welke rol het onderwijs daar in moet spelen, dat is natuurlijk de vraag. Als kinderen ergens geen belangstelling voor

TWEEGESPREK

Auteur: René Leverink
Fotograaf: Rogier Veldman

hebben, wordt het erg lastig om daar tegenop te roeien. Het imago van techniek in het onderwijs is niet erg hoopgevend. Het wordt al gauw als de afdeling nerds gezien. Het is de moeite waard dat om te draaien. Ook al heb ik geschiedenis gestudeerd, techniek heeft altijd mijn belangstelling gehad. De hele samenleving is doordeesemd met techniek.”

Van den Akker vindt het geen slecht idee, maar de vraag is welke plaats het precies zou moeten hebben: “Van oudsher heeft techniek een zwakke positie in het basisonderwijs. Dat komt voor een deel omdat veel leraren er zich niet goed voor toegerust achten. Dat is de laatste decennia met de vervrouwelijking van het basisonderwijs niet beter geworden. Met de groeiende aandacht voor taal en rekenen is techniek nog meer in het gedrang gekomen. Als een klas een kwartaal lang niets aan techniek doet, zal niemand daar moeilijk over doen. Daarom zou het goed zijn om te denken aan een opzet voor van vier tot achttien jaar voor natuur, wetenschap en techniek, in een samenhangend beleid en met een logische opbouw. Het is prima om er vroeg mee te beginnen. Leerlingen zijn op jonge leeftijd heel ontvankelijk voor dit soort dingen. Allerlei ontdekkingen doen, er is dan nog heel veel enthousiasme. Maar als het in de klas niet voldoende gestimuleerd wordt, zakt het snel weg.”

‘De politiek belooft de samenleving gouden bergen op het gebied van onderwijs, maar steekt er niet het bijbehorende geld in’

Dresscher vindt dat de bètawereld er zelf ook een rol in speelt: “Die hebben de neiging om techniek een hoge moeilijkheidsgraad toe te kennen. Voor de leerlingen hangt het succes sterk samen met toewijding en ijver. Wiskunde bijvoorbeeld is voor een groot deel een kwestie van sommen maken. Dat heeft echt niet altijd met diepe gedachten te maken, het is gewoon oefenen, huiswerk maken. Maar dat is onder pubers tegenwoordig geen populaire levenshouding. Het is niet meer de tijd van *Zen en de Kunst* van het motoronderhoud.”

Het zal vooral aankomen op het leggen van de juiste verbindingen, denkt Van den Akker: “Je kunt techniek prima koppelen aan taal en rekenen. Dan hoeft meer aandacht voor techniek niet extra tijd te kosten, terwijl je meteen minder abstract bezig bent met die basisvakken. Investeren in scholing zal hoe dan ook noodzakelijk zijn voor een succesvolle invoering van techniek in het basisonderwijs.”

Dat is een algemeen probleem, constateert Dresscher: “De politiek belooft de samenleving gouden bergen op het gebied van onderwijs, maar steekt er niet het bijbehorende geld in. Als je vindt dat er meer spoorlijnen in Nederland moeten komen, dan zul je die als overheid tot de laatste cent moeten betalen. Maar het onderwijs moet het voor hetzelfde geld doen, of voor minder. Een ander nadeel van het onderwijsbeleid is dat men niet op koers blijft. In de afgelopen jaren waren er twee leuke plannen: de maatschappelijke stage en cultuur en kunstzinnige vorming, die het nieuwe kabinet weer van tafel veegt. Erg zuur voor de mensen die er enthousiast mee aan de slag zijn gegaan en er een heleboel werk voor hebben verzet. Die lezen in de krant dat alles voor niks geweest is. Dat is zeer demotiverend. En het is ook een kapitaalvernietiging van hier tot ginder.”

Volgens Van den Akker zou het daarom goed zijn als er in ons land een meer consistente, algemeen gedragen visie zou komen op wat we met ons onderwijs willen en welke kant het op moet: “Wij spreken hier nooit in meervoud over onderwijs. In landen als Finland is er een voortdurend debat over wat onderwijs zou moeten bijdragen aan de samenleving. Daar zijn de meningen natuurlijk ook verdeeld (zij het minder dan bij ons), maar daar heeft het debat een fundamenteeler, constructiever karakter. Het is een integrale afweging waar iedereen bij wordt betrokken, waardoor je vanzelf meer draagvlak krijgt. Of je nou in Finland met de minister spreekt of met een onderwijs-assistent, ze praten in wij-termen over het onderwijs.”

Als de politiek elke twee, drie jaar van gezicht verandert, in hoeverre kunnen organisaties als AOb en SLO in de onderwijs-wereld dan een stabiliserende factor zijn?

Dresscher: “Dat proberen we natuurlijk wel, het wordt ons

alleen niet altijd in dank afgenomen. Kijk bijvoorbeeld naar de tweede fase. Het oorspronkelijke idee komt uit onze gelederen. De politiek is daarmee aan de slag gegaan en heeft het naar haar hand gezet. Als er dan later van de kant van de scholieren protesten komen, is men opeens niet thuis, of het ontwerp wordt bijgesteld. Wij als vakbond hebben consequent vastgehouden aan de oorspronkelijke uitgangspunten, hoe moeilijk het soms ook is om je achterban ervan te overtuigen dat het de beste oplossing is. Dat tussentijdse geknoei helpt niks. Het zijn marginale veranderingen en opportunistische bijstellingen die louter een politiek doel op korte termijn dienen.”

Ook SLO probeert de maatschappelijke en politieke onbestendigheid een stabiliserende rol te spelen, stelt Van den Akker: “Wij proberen in de wispelturige werkelijkheid van alledag de dingen in een historisch perspectief te zien. We leven in het hier en nu, maar we hebben ook te maken met een doorlopende redenering vanuit het verleden naar de toekomst. Er wordt veel vanuit het heden geredeneerd. Wij trachten een zekere mate van historische continuïteit te bewaken. Wat is goed gegaan en moeten we dus behouden? Wat is aan verbetering toe? En wat moet er bijkomen? Daarnaast hebben we in alle veranderingen die zich op onderdelen voltrekken juist ook oog voor wat de consequenties daarvan zijn voor het geheel. Je kunt er hier en daar wel draden uittrekken of bij aanbreien, maar wat zijn de gevolgen voor het totale systeem? Er is in deze tijden van opbrengstgericht werken vaak de neiging de onderwijskwaliteit te verhogen door meer te toetsen. Vanuit SLO bepleiten we dan primair voor een scherpere formulering van kerndoelen en -inhouden. Je moet het eens zijn over wat er aan de voordeur moet gebeuren, voordat je aan de achterdeur met de toetsen aan de slag gaat.”

Wat hebben we van de afgelopen tien jaar geleerd als het gaat om onderwijsbeleid?

Dresscher: “Ten eerste wat ik net al zei: de noodzaak van stabiliteit. Uit een onderzoek van McKinsey in 180 landen naar onderwijsbeleid blijkt dat het Nederlandse onderwijs in principe heel goed is en dat er de oprechte wil is om nog beter te worden, maar de plannen daartoe in hoge mate hapsnap zijn. Er wordt iets ingevoerd, na een jaar of drie

wordt al vastgesteld dat het niet werkt en dan wordt er weer iets anders geprobeerd. Het kwaliteitsniveau is vrij hoog, maar is ook meteen een plafond dat door het zwalkende beleid nooit doorbroken zal worden. Een ander aandachtspunt uit de afgelopen tien jaar is het lumpsumgebeuren. Er zijn weinig landen waar scholen zo’n grote financiële vrijheid hebben. Daarvan heb ik geleerd dat het op zichzelf geen verkeerde gedachte is om de school zelf te laten bepalen hoe de middelen besteed worden. Maar de manier waarop dat aan de vork gestoken is, deugt gewoon niet. De volledige vrijheid werkt niet. Er zijn in het verleden regelmatig voorstellen gedaan, ook door ons, om een schot in de lumpsum te zetten tussen onderwijsgelden en bedrijfskosten. Nu moet bijvoorbeeld aan het eind van het kalenderjaar de begroting worden opgesteld. Maar in december is nog niets te zeggen over hoeveel geld het onderwijs vanaf september gaat kosten. Dat weet je pas in april, als je het formatieplan opstelt. Op die manier wordt de formatie een soort sluitpost, terwijl zij eigenlijk het uitgangspunt moet zijn. Dit draagt bij aan de onaantrekkelijkheid van het lerarenberoep, omdat scholen minder snel geneigd zijn leraren een vaste aanstelling te geven. Geen wonder dat je niemand meer voor de klas krijgt.”

‘De rol van de leraar wordt niet altijd op waarde geschat. Betrek juist die deskundigen ook bij de discussie over de inhoud’

Als curriculumexpert erkent Van den Akker de noodzaak van stabiliteit: “Er moet meer inhoudelijke samenhang komen. Het zou goed zijn als daar in breed verband over gesproken zou worden, met alle betrokkenen, zodat er afspraken komen over een landelijk leerplankader dat een jaar of tien geldig blijft. Dat zoiets kan, zie je in Finland. Niemand ervaart het als een beknelling, omdat het breed gedragen is en iedereen erover mee heeft kunnen praten, in de eerste plaats de leraar. Als iets in alle ontwikkelingen de afgelopen tien jaar duidelijk is geworden, dan is dat de vitale rol van de docent. Die lijkt zo vanzelfsprekend, maar als je terugkijkt, is de rol van de leraar niet altijd naar waarde geschat. Betrek juist die deskundigen ook bij de

discussie over de inhoud. Niet alleen vanwege hun waardevolle praktijkervaring, maar ook om hun betrokkenheid te stimuleren. Leraren moeten zich in hoge mate verantwoordelijk voelen voor het programma dat in hun vak, op hun school wordt aangeboden.”

Maar zijn leraren bereid en in staat die verantwoordelijkheid te nemen?

Dresscher: “Je moet ze de vrijheid geven, dan nemen ze vanzelf die verantwoordelijkheid wel. Als je leraren serieus neemt en zeggenschap geeft over de inrichting en uitvoering van hun vak, worden ze enthousiast en groeien ze in hun werk. Als je dat vonkje bij ze kunt laten overspringen, komt er vanzelf vuur. Schoolbesturen en directies moeten de docenten de ruimte geven; het is aan de overheid om daarvoor de kaders te scheppen. In september hebben wij als AOb een wetsvoorstel gemaakt over de professionele ruimte voor de docent.

Juristen hebben erop toegezien dat het voorstel binnen de bestaande onderwijswetgeving past. Het is bedoeld als aansporing voor besturen en schoolleidingen die van nature niet direct de neiging hebben hun docenten meer ruimte te geven.”

Dat leraren wel degelijk capabel en genegen zijn zelf vorm te geven aan hun onderwijs, blijkt volgens Van den Akker uit het succes van de docentenontwerpteams: “Leraren uit aanpalende vakken binnen een school, die samen nadenken over het programma, het leerplan... wat bevat ons eraan, wat zouden we graag anders zien... wat willen we bereiken met onze lessen en in hoeverre voldoen onze methodes daartoe, wat kunnen we samen ontwikkelen? Zo ontstaat meer bewustwording en krijgen leraren het gevoel samen de baas te zijn van het leerplan, in plaats van andersom. Wij als SLO ondersteunen verschillende van deze docentenontwerpteams, en tot ons plezier zien we steeds vaker dat de deelnemers ook van verschillende

scholen zijn. Zo geven docenten nieuw elan aan hun vak, hun school en hun beroep.”

“Heel goed,” vindt Dresscher. “Die leraren zijn niet alleen leraren van hun school, maar ook van het Nederlands onderwijs. Ze moeten van hun schoolleiding de tijd en de ruimte krijgen om met elkaar te praten, samen te werken en zich te verbeteren. Nederlandse docenten hebben vaak heel goede ideeën. Samen kunnen ze ons onderwijs op een hoger plan brengen.”